

RECENZJA PROGRAMU NAUCZANIA

Imię i nazwisko recenzenta:

Grażyna Czetwertyńska

O recenzencie:

Doktor nauk humanistycznych. Adiunkt na Wydziale „Artes Liberales” Uniwersytetu Warszawskiego. Do 2008 roku prowadziła program „Szkoła z klasą” a od 2008 do 2012 roku pełniła funkcję eksperta wiodącego w projekcie systemowym MEN realizowanym przez Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą ze środków EFS, poświęconym opracowaniu i pilotażowemu wdrożeniu programów nauczania dla uczniów polskich za granicą. Zajmuje się badaniami z zakresu dydaktyki i jakości w edukacji, metodami kształcenia i planowaniem procesu nauczania/uczenia się. Autorka programów (między innymi współautorka programu „Z ekonomią na ty – program nauczania przedsiębiorczości w szkołach ponadgimnazjalnych”) i podręczników szkolnych, rzeczoznawca podręcznikowy MEN. Przewodniczy rektorskiemu zespołowi ds. kształcenia nauczycieli na Uniwersytecie Warszawskim.

I. Akty prawne, w oparciu o które dokonano analizy zgodności programu nauczania z podstawą programową:

1. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz. U. z 2009r. nr4poz. 17.
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników Dz. U. nr 89, poz.730
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych Dz. U. nr 15, poz.142 z późn. zm.

Projekt współfinansowany ze środków [Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego](#).

4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 marca 2009 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych* Dz .U. nr 54 poz. 442.

Nazwa programu: „Młodzi Przedsiębiorczy. Ekonomia w praktyce”

Autorzy: Urszula Małek, Sylwia Żmijewska-Kwiręg, Janusz Żmijski

Poziom edukacyjny (etap kształcenia): IV etap edukacyjny, obowiązkowy przedmiot uzupełniający

II. Arkusz analizy zgodności programu z nową podstawą programową

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Lp.	Treści i umiejętności opisane w podstawie programowej	Czy program umożliwia realizację tych treści i umiejętności ¹		
		tak	częściowo	nie
1.	Nabycie umiejętności przeprowadzenia kompletnej realizacji przedsięwzięcia: od pomysłu, przez przygotowanie planu, wdrożenie go, aż do analizy efektów.	X		

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Lp.	Treści i umiejętności opisane w podstawie programowej	Czy program umożliwia realizację tych treści i umiejętności ²		
		tak	częściowo	nie
1.	Planowanie przedsięwzięcia uczniowskiego o charakterze ekonomicznym. Uczeń:			
	1) wymienia zasady planowania i wyjaśnia korzyści wynikające z planowania działań	X		
	2) charakteryzuje skutecznego menadżera;	X		
	3) dokonuje wyboru formy przedsięwzięcia uczniowskiego;	X		
	4) określa etapy realizacji przedsięwzięcia i dzieli je na zadania	X		

¹ Wybór zaznaczyć: **X**

² Wybór zaznaczyć: **X**

Projekt współfinansowany ze środków [Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego](#).

	cząstkowe;			
	5) prognozuje efekty finansowe oraz pozafinansowe przedsięwzięcia z uwzględnieniem kosztów i przychodów.	X		
2.	Analiza rynku. Uczeń:			
	1) opisuje rynek, na którym działa przyjęte przez uczniów przedsięwzięcie uczniowskie;		X	
	2) zbiera informacje o rynku i wyjaśnia rządzące nim mechanizmy;	X		
	3) prezentuje zebrane informacje o rynku;	X		
	4) analizuje zagrożenia i możliwości realizacji przedsięwzięcia o charakterze ekonomicznym na podstawie zebranych informacji o rynku;	X		
	5) projektuje i stosuje etyczne działania marketingowe.	X		
3.	Organizacja przedsięwzięcia. Uczeń:			
	1) stosuje zasady organizacji pracy indywidualnej i zespołowej;	X		
	2) przyjmuje role lidera lub wykonawcy;	X		
	3) charakteryzuje cechy dobrego lidera grupy;		X	
	4) przydziela lub przyjmuje zadania do realizacji;	X		
	5) współpracuje w zespole realizującym przedsięwzięcie;	X		
	6) wymienia sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie;	X		
	7) projektuje kodeks etyczny obowiązujący w grupie.	X		
	Ocena efektów działań. Uczeń:			
	1) przyjmuje formę prezentacji efektów przedsięwzięcia;	X		
	2) wymienia efekty pracy;	X		
	3) analizuje mocne i słabe strony przeprowadzonego przedsięwzięcia uczniowskiego;	X		

Projekt współfinansowany ze środków [Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego](#).

	4) ocenia możliwości realizacji przedsięwzięcia o podobnym charakterze na gruncie realnej gospodarki rynkowej.	X		

III. Analiza formalna programu nauczania

Zgodność z rozporządzeniem

	Program zawiera:	tak	nie
§3. pkt1.ust.2a	szczegółowe cele kształcenia i wychowania oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół	X	
§3. pkt1.ust.2b	treści zgodne z treściami nauczania zawartymi w podstawie programowej wychowania przedszkolnego	X	
§3. pkt1.ust.2c	sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania, z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb i możliwości dzieci	X	
§3. pkt1.ust.3	jest poprawny pod względem merytorycznym i dydaktycznym	X	

Warunki dopuszczenia programu nauczania

	Warunki dopuszczenia	tak	nie
§4.1	Program nauczania ogólnego obejmuje co najmniej jeden etap edukacyjny i dotyczy edukacji wczesnoszkolnej (kształcenia zintegrowanego), przedmiotu, ścieżki edukacyjnej, bloku przedmiotowego lub ich części i może być dopuszczony do użytku w danej szkole, jeżeli:	X	
§4.1.1	stanowi opis sposobu realizacji celów kształcenia i zadań edukacyjnych ustalonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego, określonej w rozporządzeniu, o którym mowa w §3ust. 1 pkt1 albo w dotychczasowej podstawie programowej kształcenia ogólnego.	X	
§4.1.2	zawiera: a) szczegółowe cele kształcenia i wychowania b) treści zgodne z treściami nauczania zawartymi w podstawie programowej wychowania przedszkolnego c) sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania, z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb i możliwości dzieci d) opis założonych osiągnięć ucznia, w przypadku nauczania programu ogólnego uwzględniającego dotychczasową podstawę programową kształcenia ogólnego – opis założonych osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących	X	

Projekt współfinansowany ze środków [Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego](#).

	podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów, określonych w przepisach w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów.		
§4. 1.3	jest poprawny pod względem merytorycznym i dydaktycznym.	X (d)	

IV. Opinia na temat programu nauczania

Cele kształcenia i wychowania

Ujęte w programie cele kształcenia i wychowania eksponują znaczenie przedmiotu w kształceniu w szkole umiejętności kluczowych. Autorzy programu, chociaż oczywiście zakładają realizację wszystkich szczegółowych celów związanych z dziedziną, w którą wprowadza przedmiot, czyli z ekonomią, uznali, że realizacja założeń programu może w znakomitym stopniu przyczynić się do osiągnięcia bardzo dobrych rezultatów w kształceniu umiejętności i postaw wskazanych w podstawie programowej wśród ogólnych celów kształcenia na tym etapie edukacyjnym.

Bardzo dokładnie wskazują, jakie treści, strategie, metody i procedury stanowią podstawę do założenia, że rzeczywiście praca zgodnie z przedstawionym programem może istotnie przyczynić się do rozwijania umiejętności czytania (rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów), myślenia matematycznego, myślenia naukowego, komunikowania się, posługiwania technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, pracy z informacją, uczenia się, pracy zespołowej.

Uszczegóławiając te cele autorzy propozycji programowej dodatkowo położyli znaczący nacisk na kształcenie takich umiejętności jak: podejmowanie indywidualnych i grupowych decyzji, zespołowe planowanie działań i rozwiązywanie problemów nie tylko indywidualnie, ale w zespole. To bardzo ważny element programu, bo właśnie przedmiot ekonomia w praktyce, prawie jak żaden inny, może zostać wykorzystany do wykształcenia tych przydatnych w życiu umiejętności. Zadeklarowanie

Projekt współfinansowany ze środków [Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego](#).

skoncentrowania działań edukacyjnych na tych umiejętnościach już na poziomie ustalania celów, a następnie opracowanie odpowiednich procedur, dobór środków i skuteczne prowadzenie realizujących program do osiągnięć w tym zakresie jest ogromną zaletą opiniowanego programu.

Tak w rozdziale poświęconym celom, jak w całym programie – od deklaracji wstępnych, przez procedury do efektów kształcenia, umiejętnie i w sposób naturalny połączono intencje oraz propozycje działań związane z kształceniem praktycznych umiejętności z wychowaniem. Wychowanie rozumiane jest tu przede wszystkim jako kształtowanie odpowiednich postaw – przedsiębiorczości i działania zespołowego. Obie postawy pojawiają się w programie w kontekście kształcenia obywatelskiego i patriotycznego wychowania.

Szczególne znaczenie dla oceny jakości doboru celów szczegółowych w programie ma jednak spójność wewnętrzna dokumentu, co nie zawsze ma miejsce w programach edukacyjnych. Często autorzy deklarują w nich cele na wyrost, dobór i ranking wynika wprawdzie ze znaczenia i wagi zagadnienia, ale później nie zawsze dość konsekwentnie proponują działania zmierzające do ich realizacji. W przypadku opiniowanego programu – „Młodzi Przedsiębiorczy” jest inaczej. Deklaracje znajdują tu pełne pokrycie w konkretnych propozycjach rozwiązań zawartych w programie.

Podsumowując komentarz dotyczący celów można stwierdzić, że cele zapisane w programie nie tylko są zgodne z zawartymi w podstawie programowej, nie tylko są trafnie dobrane i odpowiadają idei obecności przedmiotu w szkolnej edukacji na tym etapie kształcenia, ale stanowią rodzaj realistycznej zapowiedzi – zobowiązania dla realizatorów, któremu bardzo konsekwentnie podporządkowany jest cały program.

Treści programu/ wartość merytoryczna.

Treści programowe, całkowicie zgodne z podstawą programową, a jednocześnie odpowiadające aktualnej wiedzy w nauczanej dziedzinie,

Projekt współfinansowany ze środków [Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego](#).

zostały uporządkowane w 30 tematów. Interesujący jest pomysł umieszczenia w rozdziale dotyczącym treści dosyć dokładnych opisów zajęć. Każdy z opisów zawiera informacje wstępne, odwołanie do podstawy programowej, szczegółowe cele konkretnych zajęć i oczekiwane efekty kształcenia, opis proponowanego przebiegu zajęć, w tym metody i techniki zajęć z podziałem na zajęcia powiązane z pracą zespołową i indywidualną, wreszcie listę materiałów. Pomysł na tak zorganizowany rozdział „Treści” jest, jak należy się domyślać, podyktowany zapewne wygodą nauczycieli, którzy korzystając z programów zwykle koncentrują swoje zainteresowanie właśnie na tej części dokumentu, rzadziej zaglądną do działu opisującego cele.

m.in. z wykorzystaniem narzędzi internetowych, w tym poczty elektronicznej”. Tu wprowadzenie streszcza istotę zajęć, odnosi się nie jak w większości innych wprowadzeń do formy, ale do treści zajęć. Jeżeli autorzy widzą potrzebę utrzymania tego elementu opisu (wprowadzenia) powinni zadbać o ujednoczenie formy, rozważyć, jaką rolę ma to wprowadzenie spełniać i dostosowali tekst do tego celu.

(...)

Indywidualizacja pracy z uczniem

Program uwzględnia możliwość indywidualizacji pracy z uczniem, a nawet jest tak skonstruowany, że tę indywidualizację podejścia wymusza.

Konstruując program autorzy założyli, że i uczniowie, i nauczyciele będą koncentrowali swoje wysiłki na śledzeniu indywidualnych osiągnięć każdego z uczniów na drodze do realizacji zadania. Piszą, że: „przewidziane są możliwości dokonania autodiagnozy przez każdego ucznia, a także liczne okazje do udzielania mu informacji zwrotnych, co umożliwi realistyczne rozpoznanie przez niego swoich mocnych i słabych stron w zakresie kompetencji związanych z przedsiębiorczością oraz planowanie ich wzmocnienia bądź niwelowania;”

Cała konstrukcja programu opiera się na zastosowaniu rozszerzonego podejścia projektowego. W dodatku jest to projekt, który cały czas jest

Projekt współfinansowany ze środków [Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego](#).

poddawany ocenie uczniów, którzy dzięki zastosowaniu metody portfolio i oceniania kształtującego, na bieżąco śledzą własne postępy i poziom wykonania zadań. Bieżąca refleksja obecna w każdym z 30 modułów, jako stały element realizacji powoduje, że wprawdzie działa się zespołowo, ale odpowiedzialność już nie jest podzielona. Skuteczna praca w grupie paradoksalnie opiera się na świadomej indywidualizacji zadań i pełnej indywidualnej odpowiedzialności za własny wkład w wykonanie zadania zespołowego. Pomijanie tego aspektu często staje się przyczyną niepowodzeń i słabych rezultatów w pracy grupowej podczas pracy na lekcji i realizacji projektów.

W ocenianym programie autorzy nie tylko na poziomie opisu unikają tego błędu, ale też zaproponowali realizatorom bardzo konkretne i przemyślane narzędzia pozwalające wykorzystać synergię współdziałającej grupy oraz uczyć pracy zespołowej, a jednocześnie uczyć działania refleksyjnego, indywidualnej odpowiedzialności, podejmowania wyzwań, samokontroli i samooceny. Tylko tak zaplanowane działanie zespołowe ma prawdziwą wartość edukacyjną i ta cecha jest niezwykle mocną stroną opiniowanego programu. Na każdym etapie realizacji programu opracowujący portfolio uczeń dokonuje zapisów stanowiących podsumowanie własnego rozumienia zagadnienia, kroków, które wykonał, własnej odpowiedzi na pojawiające się w danym momencie zagadnienie kluczowe, na przykład: „W jaki sposób można wykorzystać narzędzia w internecie do prowadzenia przedsiębiorstwa lub NGO” albo „Moje umiejętności związane z rozliczaniem zobowiązań z ZUS i Urzędem Skarbowym”.

Uczniowie wprawdzie prawie cały czas pracują w zespołach, ale program wymusza aktywność indywidualną w pracy każdego zespołu, wymusza uczenie się podziału zadań i wreszcie samodzielne planowanie własnej aktywności z wszystkimi konsekwencjami, na przykład z koniecznością samodzielnego szacowania własnych możliwości,

Projekt współfinansowany ze środków [Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego](#).

samodzielnego rozwiązywania problemów i podejmowania indywidualnych decyzji.

Procedury osiągnięcia celów edukacyjnych

W programie zaproponowano bardzo dokładnie opisane procedury osiągnięcia celów edukacyjnych.

Kilkanaście stron opisu procedur jest czymś w rodzaju skróconego poradnika metodycznego, w którym autorzy prezentują swoją koncepcję metodyczną dotyczącą nauczania ekonomii w praktyce, a właściwie nawet szerzej – nauczania w ogóle. Otrzymujemy wyjaśnienie, że praca z opiniowanym programem oparta jest na kilku ważnych filarach: uczeniu się przez doświadczenie i we współpracy, stosowaniu metod angażujących i motywujących uczniów do nauki, w szczególności metody e-portfolio. Podkreśla się, że program zakłada pracę metodą projektu a całość działań podporządkowana jest regułom oceniania kształtującego.

Zaproponowane podejście i związane z nimi strategie wcale nie są łatwe do zaakceptowania i zastosowania przez nauczycieli. Nie dadzą się zrealizować „na skróty”. W pewnym sensie wymagają od nauczyciela swoistej determinacji i profesjonalnej biegłości. Ale na szczęście nauczyciele nie są w przypadku programu „Młodzi Przedsiębiorczy. Ekonomia w Praktyce” pozostawieni sami sobie. Każdy z tych elementów wskazanych w programie jest dosyć precyzyjnie zdefiniowany, a nauczyciel wyposażony przez autorów we wskazówki, jak dobrze zrealizować założenia i co kryje się pod wskazanymi w programie terminami. (...)

W rozdziale poświęconym procedurom jest też sporo dobrych i potrzebnych przykładów (tabel) pokazujących, jak konkretnie przyjęcie wspomnianych założeń wpływa na dobór metod realizacyjnych. Jedną z zaproponowanych tabel, w założeniu mającą chyba pomóc w doborze metod, jest jednak niezrozumiała. Nie jest dla mnie jasne, na czym polega

Projekt współfinansowany ze środków [Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego](#).

zestawienie w lewej kolumnie kategorii (rodzaj zadań, władza, współpraca, ocenianie, czas, świadome uczenie się). Nie wiem, dlaczego takie kategorie wybrano i co wnosi do programu tego rodzaju podział aspektów motywujących. Wydaje się, że to zestawienie praktycznie niewiele pożytku przyniesie nauczycielom. Chyba że zostanie opatrzone dodatkowym komentarzem, pomagającym zrozumieć motywacyjne funkcje poszczególnych metod i wówczas przyczyni się do lepszego zrozumienia programowej koncepcji autorów.

Znajdujemy obszerny fragment poświęcony metodzie projektu. Umieszczenie go może mieć znaczenie także dla nauczycieli, którzy już pracują tą metodą, albo tak deklarują. Nie wszyscy bowiem pozornie realizujący projekty robią to dobrze i właściwie wykorzystują możliwości, jakie daje ta metoda. Nie ma tu pełnej prezentacji zasad pracy metodą projektu, bo większość nauczycieli już się z nimi zapoznała i w dodatku mają do dyspozycji sporo literatury i materiałów, ale trafnie zdecydowano o wyborze kilku ważnych i niezbędnych reguł, dotyczących roli nauczyciela i ucznia („podmiotowość uczącego się”), działanie w autentycznym otoczeniu i przekraczanie granic klasy szkolnej. Zaproponowano też niezwykle trafnie i w ścisłym związku z pracą metodą projektu odejście od tradycyjnego rozumienia potrzeby oraz funkcji oceniania. Zastąpiono je sugestią, aby wzmocnić wysiłek w kierunku wspomagania ucznia w procesie uczenia się przez udzielanie mu trafnej informacji zwrotnej. To bardzo dobre podejście, które równie dobrze zrealizowane może przynieść znakomite rezultaty i sprawić, że zajęcia z przedmiotu ekonomia prowadzone zgodnie z programem „Młodzi Przedsiębiorczy” będą wyjątkowe, wartościowe poznawczo i zarazem przygotowujące do działania w realnym życiu.

Kolejnym świetnym pomysłem jest e-portfolio i blog grupowy. Obie formy stanowią świetne narzędzie sprzyjające podniesieniu poziomu refleksji w procesie uczenia się i nauczania. Odważna decyzja o zastąpieniu

Projekt współfinansowany ze środków [Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego](#).

tradycyjnych zeszytów portfolio elektronicznym z pewnością zwiększa atrakcyjność przedmiotu, a przy okazji może posłużyć wykształceniu dodatkowych umiejętności korzystania z technologii, które stają naturalnym narzędziem uczenia się. Bardzo ładnie i przekonująco autorzy programu uzasadniają propozycję stosowania e-portfolio, szkoda, że nie piszą więcej o samym sposobie prowadzenia go. Sama nazwa metody nie daje jeszcze nauczycielom dostatecznej informacji o tym, jak to robić, jakie warunki powinno spełniać portfolio, a w szczególności portfolio elektroniczne, aby nie stanowiło zbędnego obciążenia dla uczniów i nauczyciela, ale działało jako świetny sposób na zwiększenie autonomii ucznia w procesie uczenia się. Myślę, że nie dla wszystkich nauczycieli, którzy zdecydują się na pracę z programem jest to oczywiste. Przydałoby się podkreślenie, że portfolio służy nie tyle pokazaniu rezultatów pracy, ale kroków podjętych po drodze do celu, nie jest wyłącznie rejestracją przebiegu działań, ale okazją do śledzenia, co z tego wynika dla ucznia, jak rozwijają się jego umiejętności. Warto też pewnie zaproponować sposób albo raczej możliwe sposoby organizacji portfolio. Zachęciłoby to pewnie do stosowania metody nawet niezapoznanych z nią nauczycieli. Metoda portfolio w programie pojawia się jeszcze raz w opisie narzędzi oceniania, ale i tam jest mowa głównie o tym, co można oceniać za pomocą portfolio oraz podano przykładowe, bardzo ogólne kryteria oceny.

Brakuje mi też przynajmniej kilku akapitów w tym rozdziale wyjaśniających zasady odwróconego nauczania, która to metoda jest mocno wykorzystywana w programie. Autorzy ograniczają się do sugestii, że dany element programu należy zrealizować w formie odwróconej lekcji, ale w opisie procedur osiągania celów powinno się znaleźć wyjaśnienie, na czym dokładnie polega ta metoda i jak nią pracować. Warto też opisać korzyści stosowania tej metody.

Projekt współfinansowany ze środków [Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego](#).

Sugerowałabym też uporządkowanie całego działu dotyczącego procedur, bo w obecnym kształcie robi wrażenie nieco chaotycznego zbioru bardzo dobrych, ale odrębnych artykułów. Lepiej czytałoby się ten rozdział, gdyby wyraźniej wskazano oś, która wszystkie opisane elementy łączy i każdy z nich mógłby stanowić rozwinięcie całościowej i przecież dokładnie przemyślanej przez autorów koncepcji nauczania przedmiotu. Oczywiście program nie ma zastąpić podręcznika metodyki i nie jest zadaniem autorów nauczenie nauczycieli, jak stosować strategie i metody nauczania, ale ponieważ zaproponowali bardzo nowoczesne podejście do nauczania, a przedmiot będzie zapewne prowadzony także przez nauczycieli, którzy przygotowywali się do zawodu w czasie, kiedy nie było mowy o ocenianiu kształtującym, dzieleniu się z uczniami odpowiedzialnością za efekt kształcenia, prowadzeniu e-portfolio, warto pomóc im w podjęciu decyzji o stosowaniu tego programu i tych metod, bez których jego realizacja się nie uda.

Oczekiwane osiągnięcia ucznia

W programie opisano oczekiwane osiągnięcia ucznia. Walorem przyjętego sposobu opisu jest ściśle powiązanie szczegółowych osiągnięć z równo z wymaganiami z podstawy programowej, jak też z treścią konkretnych zajęć. Tylko tak zorganizowany opis pozwala na rzeczywiste wykorzystanie w pracy nauczyciela, bo umożliwia śledzenie postępów uczniów. Daje też możliwość upewnienia się, że zaprojektowane działania edukacyjne prowadzą do zrealizowania założonych celów.

Spójność wymagań

Spójność wymagań (założonych celów) z efektami i pomysłami na sposoby ich realizowania jest jedną z mocnych stron tego programu. Widać starania autorów, aby realistycznym i przemyślanym celom odpowiadały dobrze dobrane środki służące ich realizacji. Celom podporządkowano

Projekt współfinansowany ze środków [Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego](#).

wszystkie elementy programu. Sami autorzy w wielu miejscach dają temu wyraz. Na przykład proponując metody realizacyjne stwierdzają: „Cele lekcji są zawsze pierwotne w stosunku do wybranej metody, czy techniki nauczania i to celom lekcji służy zaplanowana aktywność w czasie zajęć, a nie na odwrót. Dlatego do zrealizowania danego celu lekcji mogą posłużyć różne metody i techniki nauczania, a nawet ich łączenie (np. studium przypadku i mapy myśli). W programie „Młodzi Przedsiębiorczy” autorzy do realizacji poszczególnych celów lekcji zaproponowali różnorodne metody nauczania, które niejednokrotnie stanowią łączenie dwóch technik lub są alternatywą dla nauczyciela, który w ramach swojej autonomii i znajomości zespołów uczniowskich wybiera taką aktywność za pomocą której zrealizuje postawiony cel zajęć”. Nie ma więc obawy, że instrukcje oferowane w programie będą zmierzać w kierunku wykorzystania różnych atrakcyjnych metod bez kontroli nad efektami. Atrakcyjność programu ściśle związana jest propozycjami metod, ale ich przypadkowy dobór byłby dla programu dyskwalifikujący.

W recenzowanym programie nie tylko wymagania są spójne. Najcenniejsza jest spójność całej koncepcji i rozumienia roli przedmiotu w edukacji.

Możliwość zrealizowania programu w warunkach każdej placówki.

Program jest odpowiedni do realizacji w każdej placówce, chociaż lansowane w nim e-portfolio stwarza konieczność uzyskania dostępu do internetu. Jak czytamy w programie: „Przy wielu ćwiczeniach przewidzianych w programie najkorzystniejsza byłaby sytuacja umożliwiająca na lekcji pracę indywidualną i grupową przy użyciu komputerów posiadających dostęp do Internetu. Wymagają tego w szczególności zadania wykonywane przy pomocy cyfrowych narzędzi przewidzianych dla uczniów, takich jak: portfolio, blog, kwestionariusze czy

Projekt współfinansowany ze środków [Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego](#).

arkusze kalkulacyjne. Efektywna realizacja programu wymaga zatem korzystania ze szkolnej pracowni informatycznej tak często, jak jest to możliwe”.

Autorzy sugerują też odpowiednią do sprawnego przeprowadzenia zajęć organizację przestrzeni do nauki. „Ważne jest zatem, by przed zajęciami nauczyciel zastanowił się nad układem ławek w klasie adekwatnym do zadań czekających klasę czy grupę. Powinien także wiedzieć, jak i kiedy sprawnie dokonać nowej aranżacji początkowego układu w trakcie zajęć. Dostosowana do potrzeb sala powinna zatem umożliwiać szybką i bezkolizyjną zmianę istniejącego w niej układu. Optymalne byłyby specjalne stoliki tworzące po połączeniu większe jednostki odpowiednie dla pracy zespołowej czyli tzw. ustawienie klubowe”.

Jednak ani taki sposób organizacji sali, ani też dokładnie wyliczone potrzebne materiały nie tworzą listy wymagań nieosiągalnych dla przeciętnej polskiej szkoły. Znacznie trudniejsze może być pokonanie barier mentalnych. Dobre realizowanie opiniowanego programu wymaga szczególnego zaangażowania nauczyciela, umiejętności towarzyszenia uczniom w samodzielnym uczeniu się bez zbędnych ingerencji pozbawiających ich inicjatywy. W programie czytamy „Nauczyciel nie jest najważniejszą osobą podczas zajęć, nie prowadzi wykładu, ani nie podaje gotowych rozwiązań, ale organizuje pracę uczniów i warunki do wzajemnego uczenia się. W programie „Młodzi Przedsiębiorczy” orientacja na proces i postawa nauczyciela są szczególnie ważne ponieważ zdaniem autorów uczniowie powinni doświadczyć wspólnej pracy nad rozwiązaniem problemu, a nie tylko odnieść sukces za wszelką cenę”.

Jeśli nauczyciele świadomie podejmą decyzję o wyborze tego programu i konsekwentnie zastosują się do zalecanych zasad pracy, to nie powinno być większych trudności w skorzystaniu z programu „Młodzi Przedsiębiorczy”, niezależnie od placówki, w której będzie realizowany.

Projekt współfinansowany ze środków [Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego](#).

Możliwość modyfikacji

Autorzy sami założyli wiele możliwości modyfikacji programu. Nawet tam, gdzie propozycje są dosyć szczegółowe traktuje się je jako pewien model z opcją wyboru, zwłaszcza metod realizacyjnych. Pewne elementy są trudne do modyfikacji, a może nawet wcale nie powinny jej podlegać. Dotyczy to zwłaszcza logicznie uporządkowanego układu treści, który ma charakter dużego projektu, a tym samym realizacja od etapu przygotowawczego, planowania, przez działanie, po ocenę efektów nie może być ułożona inaczej.

Ale w wielu innych miejscach autorzy podpowiadają realizatorom pola swobody, a nawet pokazują zasady, według których tych modyfikacji można dokonać. W rozdziale zawierającym treści znajdują się wskazówki i uwagi uzasadniające decyzje autorów i sugestie, co można zmodyfikować.

Mocne strony programu

Przedstawiony do zaopiniowania program to znakomita propozycja. Jej zalety pokazałam w każdym ze szczegółowych punktów powyższej opinii.

Gdybym miała wskazać najważniejsze argumenty uzasadniające wysoką ocenę programu, byłyby to:

- wykorzystanie zajęć przedmiotu do kształcenia umiejętności kluczowych,
- konsekwentne zalecanie pracy zespołowej z jednoczesnym podkreśleniem indywidualizacji zadań i samokontroli procesu uczenia się,
- spójność celów ogólnych, szczegółowych z propozycjami ich osiągnięcia
- położenie nacisku na ocenianie kształtujące.

Opiniowana koncepcja jest dostatecznie odważna w swoich nowoczesnych założeniach, aby stanowić oryginalną i atrakcyjną propozycję

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków [Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego](#).

dla nauczycieli i uczniów, ale też dostatecznie tradycyjna i dobrze wyposażona w wyjaśnienia, aby pomóc tym, którzy jeszcze w podobny sposób nie pracowali. Mocną stroną tego programu jest fakt, że jego autorzy spełniają z naddatkiem złożoną we wstępie obietnicę, że przedstawią propozycję, która pozwoli na zrealizowanie założeń podstawy programowej kształcenia ogólnego dla przedmiotu ekonomia w praktyce „uwypuklając jego praktyczny charakter”. Konsekwentnie kładą nacisk na kształcenie umiejętności oraz przedsiębiorczych postaw. Można przypuszczać, że nadzieja na przełożenie się wysiłków, związanych z realizacją programu na dobre przygotowanie „do samodzielnego, świadomego i aktywnego wejścia na rynek pracy”, wyrażona przez autorów, ma szansę się spełnić.